

ПИТАННЯ ЦИВІЛІСТИКИ. ФІНАНСОВЕ ПРАВО

ВОЛІК В.В., кандидат юридичних наук
(Донецька міська рада)

УДК 347.921.6

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПЛАТНИКІВ СУДОВОГО ЗБОРУ

У статті наголошено на недосконалості визначення поняття «платники судового збору», застосованого у Законі України «Про судовий збір», і запропоновано авторське визначення цієї категорії.

Ключові слова: *судовий збір, платники, позивачі, відповідачі, треті особи, представники.*

В статті указується на несовершенство понятия «плательщики судебного сбора», использованного в Законе Украины «О судебном сборе», и предлагается собственное определение указанной категории.

Ключевые слова: *судебный сбор, плательщики, истцы, ответчики, третьи лица, представители.*

There is marked on imperfection of determination «payers of judicial collection», applied in Law of Ukraine «On judicial collection», and is offered own determination of this category in the article.

Keywords: *judicial collection, payers, plaintiffs, defendants, third persons, representatives.*

1 листопада 2011 р. набирає чинності новий Закон України «Про судовий збір» № 3674-IV від 8 липня 2011 р., тому аналіз як правового механізму цього платежу в цілому, так і окремих його елементів набуває актуальності. Особливу увагу привертає визначення платників судового збору. Незважаючи на те, що дослідженню проблем сплати судових платежів присвячували свої роботи Г. Андрусенко, Л. Воронова, М. Кучерявенко, О. Орлюк, П. Пацурківський, Ю. Білоусов, М. Вафін, В. Вишнівецька, С. Вінокур, В. Єфімова, М. Закусило, О. Іванович, Д. Луспенік, Р. Майданик, К. Назаренко, Г. Осокіна, В. Тertiшніков, М. Шокуєва, В. Ярков, О. Сергієнко, Л. Фесенко та інші, вони зосереджували увагу на визначенні судового збору як загальнодержавного платежу, в той час як питання належної нормативної урегульованості окремих елементів цього платежу залишалися поза увагою. До того ж кардинальне реформування законодавства України, що відбулося останнім часом, привело до того, що роботи науковців значною мірою втратили свою новизну, в той час як практика застосування законодавчих новел вимагає постійного комплексного наукового вивчення.

Стаття 2 Закону України «Про судовий збір» надає таке визначення платників судового збору: «платники судового збору – громадяни України, іноземці, особи без громадянства, підприємства, установи, організації, інші юридичні особи (у тому числі іноземні) та фізичні особи-підприємці, які звертаються до суду» [1].

Незавершеність цього визначення відразу впадає в око. По-перше, незрозумілим є розмежування платників залежно від громадянства. Як пише Л.С. Фединак, правоздатність іноземців в Україні визначається українським законодавством, в якому відсутня прив'язка до іноземного права і здатність іноземців користуватися правами та обов'язками є такою ж рівною та невід'ємною, як і правоздатність громадян України [2, с. 30, 38], тому окремо визначати платників судового збору залежно від громадянства є нікому не потрібною тавтологією. По-друге, чинне законодавство і без такого визначення містить детальний перелік осіб, що можуть звернутися до суду. Так, ст. 4 Цивільного процесуального кодексу України [3] передбачає, що до суду за захистом порушеного чи оспорюваного права чи інтересу, що охороняється законом, може звернутися будь-яка особа; а ст. 100 цього ж нормативно-правового акта визначає, що цивільна дієздатність визнається за усіма громадянами України незалежно від походження, соціального та майнового становища, расової та національної належності, статі, освіти, мови,

відношення до релігії, роду та характеру занять, місця проживання й інших обставин, а також за державними підприємствами, установами, організаціями, їх об'єднаннями, іншими громадськими організаціями, що користуються правами юридичної особи.

У ст. 6 Кодексу адміністративного судочинства України вказується, що кожному гарантується право на захист його прав, свобод та інтересів. У ч. 1 ст. 48 цього ж нормативно-правового акта закріплюється, що здатність мати цивільні права та обов'язки в адміністративному судочинстві визнається за громадянами України, іноземцями, особами без громадянства, органами державної влади, іншими державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, їхніми посадовими і службовими особами, підприємствами, установами, організаціями (юридичними особами); у ч. 2 ст. 48 вказаного кодексу також зазначено, що здійснювати свої адміністративні процесуальні права та обов'язки можуть фізичні особи, які досягли повноліття і не визнані судом недієздатними [4].

Відповідно до ч. 1 та 2 ст. 1 Господарського процесуального кодексу України [5] згідно зі встановленою підвідомчістю господарських справ за захистом своїх порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів, а також для вжиття передбачених Господарським процесуальним кодексом України заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням, можуть звертатися: 1) підприємства, установи, організації, інші юридичні особи (у тому числі іноземні), громадяни, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи і в установленому порядку набули статусу суб'єкта підприємницької діяльності; 2) державні та інші органи, фізичні особи, що не є суб'єктами підприємницької діяльності, у випадках, передбачених законодавчими актами України. Згідно з ч. 4 ст. 28 Господарського процесуального кодексу України повноваження сторони від імені юридичної особи може здійснювати окремий підрозділ, якщо таке право йому надано установчими або іншими документами [5].

Таким чином, за загальними правилами судочинства до судів в Україні можуть звертатися: 1) фізичні особи, чий законні інтереси чи права, що охороняються, було порушено, які мають право- та дієздатність, незалежно від їх громадянства, походження, соціального та майнового стану, расової та національної належності, статі, освіти, мови, відношення до релігії, роду та характеру занять, місця проживання й інших обставин; 2) юридичні особи, чий законні інтереси чи права, що охороняються, було порушено; 3) державні та інші органи. Оскільки в законодавстві вже перелічено всі категорії осіб, які можуть звертатися до суду залежно від їхньої правоздатності, громадянства, приналежності до суб'єктів господарювання, державних органів тощо, то незрозуміло, навіщо законодавець дублює їх у новому законі «Про судовий збір», особливо враховуючи, що на недоречності такого дублювання було наголошено ще тоді, коли цей закон був ще у стадії розробки [6, с. 107].

Аналіз наукових думок стосовно визначення платників судового збору показує, що єдності у цьому питанні немає. Одні науковці пропонують визначати платників судового збору, вдаючись до їх процесуального становища у справі, наприклад, як позивачів [7]. Інші вчені з цього приводу заперечують, вказуючи, що визначення платників судового збору при зверненні до суду лише як позивачів є невдалим, бо у випадку притягнення осіб як відповідачів до участі у судових справах і прийняття рішень не на їх користь, судовий збір фактично сплачують вони, незважаючи на те, що не зверталися до суду за здійсненням стосовно себе будь-яких юридично значущих дій, за які сплачується цей платіж [8, с. 54]. Можна погодитися з цією думкою, бо у разі, коли позивач звільняється від сплати судового збору, при задоволенні позову він стягується з відповідача відповідно до задоволених вимог. Тобто судовий збір за звернення до суду можуть сплачувати як позивачі, так і відповідачі (у випадку, якщо позов позивача буде задоволено).

Але визначити платників судового збору як лише позивачів та відповідачів буде невдалим, бо це не всі категорії учасників процесу, що сплачуватимуть судовий збір при зверненні до суду. У ст. 54 Кодексу адміністративного судочинства України [4] зазначається, що треті особи, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, мають права позивача, тому теж повинні сплачувати судовий збір. Згідно з пунктом 4.9 роз'яснення президії Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики застосування розділу IV Господарського процесуального кодексу України» від 4 березня 1998 р. № 02-5/78, оскільки треті особи, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, відповідно до ст. 26 Господарського процесуального кодексу України користуються усіма правами і несуть усі обов'язки позивача, обов'язок

сплатити судовий збір із заяви про вступ у справу чи про перевірку рішення у порядку нагляду, або про його перегляд за нововиявленими обставинами покладається також і на них; треті особи, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, вступають або залучаються до участі у справі без сплати судового збору. Але у разі вчинення ними окремих дій, що мають юридичне значення, наприклад, подання заяви про перевірку рішення господарського суду, на них покладається обов'язок сплатити судовий збір на загальних підставах [9]. Таким чином, платниками судового збору при зверненні до суду у визначених законом випадках можуть бути і треті особи, що мають самостійні вимоги.

Проте розподіл платників судового збору на позивачів, відповідачів та третіх осіб, що мають самостійні вимоги, також не може вважатися оптимальним, бо судовий збір фактично може бути сплачений за позивача, відповідача чи третю особу іншою особою. Можливість такого розвитку подій допускається у ч. 1 ст. 101 Цивільного процесуального кодексу України [3], згідно з якою здійснювати свої права у суді чи доручати їх ведення представнику належить громадянам, що досягли повноліття, а також юридичним особам за винятками, передбаченими законом. А ч. 2 ст. 101 цього ж нормативно-правового акта передбачає, що неповнолітні віком від 15 до 18 років можуть виступати в суді особисто як сторона лише у справах, що виникають з договорів, які вони в змозі відповідно до закону укласти самостійно, та у справах із заподіяння завданої ними шкоди. З усіх інших підстав захист інтересів неповнолітніх здійснюють батьки, всиновлювачі чи опікуни. Частина 3 цієї ж статті передбачає, що права та інтереси неповнолітніх, що не досягли 15 років, а також громадян, визнаних недієздатними, у суді захищають їх представники – батьки, всиновлювачі, піклувальники чи опікуни. Крім того, у пункті 4.1 роз'яснення президії Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики застосування розділу IV Господарського процесуального кодексу України» від 4 березня 1998 р. № 02-5/78 зазначено, що у випадку, якщо судовий збір сплачено у встановленому порядку і розмірі за позивача (заявника) іншою особою, то господарський суд повинен виходити з того, що судовий збір фактично надійшов до державного бюджету і, отже, немає підстав для повернення позовної заяви (заяви) за мотивом сплати судового збору неналежною особою. А у п. 5.3 цього документа йдеться про те, що порядок подання доказів сплати судового збору повинен бути дотриманий і в тих випадках, коли судовий збір сплачується за позивача (заявника) іншою особою [9].

О.М. Шокусєва підкреслює, що виконання обов'язку зі сплати судового збору не передбачає його особистого виконання, тобто можлива сплата цього платежу іншою особою (не позивачем) [10, с. 73]. Таким чином, де-факто судовий збір за звернення до суду може сплачуватися за позивача іншою особою – її представником.

Підсумовуючи вищевказане, можна дійти висновку, що платниками судового збору є позивачі, відповідачі, треті особи, їх представники. Ми пропонуємо внести відповідні зміни у ст. 2 Закону України «Про судовий збір» і викласти її у такій редакції: «платниками судового збору можуть бути учасники цивільного, адміністративного чи господарського судочинства (позивач, відповідач, треті особи, що мають самостійні вимоги), їх представники, не на користь яких вирішена справа, про що зазначається у рішенні суду».

Список використаної літератури:

1. Про судовий збір: Закон України: від 8 липня 2011 року № 3674-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3674-17>.
2. Фединак Л.С. Право іноземців на звернення в суд в Україні: Дис. ... канд. юрид. наук. – Львів, 2000.
3. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV // ВВР. – 2004. – № 40-41, 42. – Ст. 492.
4. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV // ВВР. – 2005. – № 37. – Ст. 446.
5. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 6 листопада 1991 р. № 1798-XII // ВВР. – 1992. – № 6. – Ст. 56.
6. Волік В.В. Правове регулювання платежів, пов'язаних зі справлянням правосуддя: Дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2009.
7. Ідеальна країна – концепція реформування судової системи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/637469b9ede63a97c2257457003014ab6?Op>.

8. Егорова Т.В. К вопросу о понятии государственной пошлины // Актуальные вопросы теории государства и права: Сб. науч. ст. преподавателей, аспирантов и соискателей кафедры теории государства и права / Отв. ред. Л.В. Кочетков. – Тамбов, 2008.

9. Про деякі питання практики застосування розділу IV Господарсько-процесуального кодексу України: Роз'яснення президії Вишого господарського суду України від 4 квітня 1998 р. № 02-5/78 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SD97014.htm.1

10. Шокуева Е.М. Институт судебных расходов в российском гражданском судопроизводстве: Дис. ... канд. юрид. наук. – Саратов, 2005.

Надійшла до редакції 30.09.2011

ЖЕРНАКОВ М.В.,
кандидат юридичних наук
(м. Харків)

УДК 351.711

ДЕРЖАВНА ПОДАТКОВА СЛУЖБА В СИСТЕМІ ПОДАТКОВОГО АДМІНІСТРУВАННЯ: ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Стаття присвячена дослідженню особливостей участі органів Державної податкової служби України у відносинах податкового адміністрування за допомогою методів економічного аналізу права. Робиться значний акцент на стимулах, що спонукають податкові органи та їх посадових осіб обирати ту чи іншу лінію поведінки в податкових відносинах. Також проводиться аналіз мотивів відхилення діяльності податкових органів від передбаченої законодавством та можливих шляхів подолання цієї тенденції.

Ключові слова: економічний аналіз податкового права, економіка податкового права, стимули, економіка податкового адміністрування, Державна податкова служба.

Статья посвящена исследованию особенностей участия органов Государственной налоговой службы Украины в отношениях налогового администрирования с помощью методов экономического анализа права. Делается значительный акцент на стимулах, побуждающих налоговые органы и их должностных лиц избирать ту или иную линию поведения в налоговых отношениях. Также проводится анализ мотивов отклонения деятельности налоговых органов от предусмотренной законодательством и возможных путей преодоления этой тенденции.

Ключевые слова: экономический анализ налогового права, экономика налогового права, стимулы, экономика налогового администрирования, Государственная налоговая служба.

The article examines the features of the participation of the State Tax Service of Ukraine in tax enforcement relations using the methods of economic analysis of law. The considerable emphasis on incentives that encourage tax authorities and their officials to select a particular line of conduct in tax relations is made. The article also analyzes the motives for the tax authorities to deviate from the behavior described by the laws and possible ways to overcome this trend.

Keywords: economic analysis of tax law, incentives, law and economics of tax enforcement, the State Tax Service.

Функціонування податкової системи будь-якої держави засноване на відчуженні певної суми грошей від фізичних осіб та підприємств на користь держави та територіальних громад, отже спроби зобов'язаних осіб уникнути цього процесу також є неминучими. Це створює проблему ухилення від оподаткування та дотримання податкового законодавства, яка є достатньо серйозною для будь-якого адміністративно-територіального утворення. Здається, не слід зайвий раз доводити, що можливі результати недоотримання значної кількості податків є загрозою економічній самостійності держави.

Кожна держава має свої власні проблеми в регулюванні податкової системи. З урахуванням нормального функціонування органів державної влади в розвинених країнах, проблеми адміністрування податків у ЄС чи США нагадують вирішення рівняння з одним невідомим, яким є поведінка платників податків. Це не означає, що таке рівняння просто вирішити. Але разом з тим це означає, що воно зрештою має рішення, незалежно від того, наскільки складними є розрахунки.

Безумовно, податкова система кожної держави має свої недоліки й має, відповідно, пер-

